

Οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες στην Ελλάδα κάτω από το 2^ο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης την περίοδο 1996-1999: Το καθοριστικό πλαίσιο για το 2000

ΘΕΟΔΩΡΑ ΣΤΑΘΟΥΛΙΑ'

Περίληψη

Η παρούσα εργασία σκοπεύει να παρουσιάσει τις τρέχουσες εξελίξεις και τις επιδιώξεις στις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες στην Ελλάδα κάτω από το 2ο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης. Αυτή η ευρωπαϊκή πρωτοβουλία θα πιέσει τις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες να επιδιώξουν την δημιουργία μιας καλά οργανωμένης τεχνολογικής υποδομής. Αυτός ο στόχος εμπεριέχει κυρίως την αγορά νέου λογισμικού και μηχανογραφικού εξοπλισμού, CD-ROMs, online υπηρεσίες, ενημερωμένες συλλογές βιβλίων και περιοδικών και λειτουργικά κτίρια βιβλιοθηκών. Οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες στην Ελλάδα έχουν αποτύχει στο να ανταποκριθούν στον ιστορικό ρόλο της ανώτατης εκπαίδευσης που είναι το *universitas litterarum*. Το συστατικό στοιχείο μιας ακαδημαϊκής βιβλιοθήκης που θα πρέπει να είναι η επιτυχής εφαρμογή του *bios theoretikos* και *bios praktikos* για την ακαδημαϊκή κοινότητα ποτέ δεν εξασφαλίστηκε στην Ελλάδα. Η παρούσα εργασία σκοπεύει να παρουσιάσει τις τάσεις και τα κυριότερα πεδία εφαρμογών κάτω από τις οποίες το νέο Ευρωπαϊκό οικονομικό σχήμα συναντά τους στόχους του. Η υπόθεση που θα εξεταστεί είναι ότι οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες στην Ελλάδα ακολούθησαν την πορεία του ελληνικού πανεπιστημίου που χαρακτηρίστηκε από έλλειψη πρωτότυπης ερευνητικής εργασίας και προσκόλληση σε ένα ιδιωματικό θεωρητικό προσανατολισμό με έντονα τα στοιχεία των νομικών και ανθρωπιστικών σπουδών. Έτσι το σπουδαστήριο γίνεται το κεντρικό σημείο ανάπτυξης ακαδημαϊκών συλλογών αντιπροσωπεύοντας τον καθηγητή-μάθημα και όχι μια

συλλογική εκπαιδευτική διδακτική και ερευνητική εμπειρία. Το κύριο θεώρημα αυτής της εργασίας είναι ότι μόνο αν τα χαρακτηριστικά της ανώτερης και ανώτατης παιδείας στην Ελλάδα αλλάξουν σε μια σύγχρονη οριζόντια δομή με κοινούς ερευνητικούς προσανατολισμούς τότε οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες θα οριοθετηθούν μέσα σε ένα νέο μοντέλο εκπαίδευσης.

Λέξεις κλειδιά: ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες-Greece, 2ο κοινοτικό πλαίσιο στήριξης, ανώτατη και ανώτερη εκπαίδευση

Academic libraries in Greece under the second European community support framework program for the 1996-1999 period: the driving force to 2000

THEODORA STATHOULIA'

Abstract

The presentation intends to display current issues and tendencies in academic libraries in Greece under the Second European Community Support Framework. This European initiative will force the academic libraries by targeting the establishment of a well-grounded information technology infrastructure. This goal comprises mainly new hardware/software, CD-ROMs, online services, updated book and periodicals collections and workable library buildings.

Academic libraries in Greece had declined to respond to higher education historical role, as *universitas litterarum*. The inherent part of the academic library, that should be the successful implementation of *bios theoretikos* and *bios praktikos* for the academic community have not ever provided in Greece. It is the intent of this paper to present trends and major fields of applications under which the new European financial scheme will meet its goals in academic libraries in Greece. The hypothesis that will be exam-

ined in this presentation is the idea that academic libraries in Greece result from the way the Greek University was organized. This way is characterized by the lack of original research work and furthermore, the university was attached to an eccentric theoretical orientation marked by extended humanistic and law studies. Thus the study-room became the central point of developing academic collections representing solely the teacher-topic and not a collective teaching and research activity. The main theorem of this paper is that, if the characteristics of the higher education in Greece change to a horizontal structure with common research orientation, then the academic libraries will be defined within a new framework.

Keywords: academic libraries-Greece, Second European Community Support Framework, higher education-Greece.

1. Εισαγωγή

Οι ελληνικές βιβλιοθήκες των Ανώτατων και Τεχνολογικών ιδρυμάτων (ΕΒΑΤΙ) από τις αρχές του 1995 βρέθηκαν στην ανάγκη να ορίσουν με ακρίβεια ένα νέο πλαίσιο αναγκών και λειτουργιών, γεγονός που δεν προκάλεσε μια εσωτερική διεργασία αλλά ο εξωτερικός παράγοντας της Ευρωπαϊκής χρηματοδότησης. Το γεγονός αυτό συνιστά μια ενδογενή αδυναμία που θα μπορούσε να υποθέσει κανείς πως η υπέρβαση της είναι θέμα των συνθηκών που θα προκύψουν από την εφαρμογή του ΕΠΕΑΕΚ.

Η παρουσίαση αυτή ξεκινά από την ανάγκη να εξεταστεί το μέχρι σήμερα πλαίσιο επενδύσεων από την Ευρωπαϊκή χρηματοδότηση (ΕΠΕΑΕΚ) στις ΕΒΑΤΙ για να δοθεί η δυνατότητα κάποιων συμπερασμάτων 2 χρόνια μετά την αρχή της δράσης κάτω από το ΕΠΕΑΕΚ.

Τα στοιχεία που θα ακολουθήσουν αφορούν τα χρόνια 1996 και 1997 και τις δαπάνες στα πλαίσια του ΕΚΤ. Τα ΕΤΠΑ δεν παρουσιάζονται εδώ αφού δεν συνιστούν μέρος των επιστημονικών και διαρθρωτικών αλλαγών στις βιβλιοθήκες. Η ανάλυση των στοιχείων που ακολουθεί στηρίχθηκε στο πρωτογενές υλικό που παρέθεσε ο κος Πατσέας της διεύθυνσης ΚΠΣ του ΥΠΕΠΘ σε ερωτηματολόγιο που του εστάλη και σε συνέντευξη που παρέθεσε στην συντάκτρια αυτής της παρουσίασης.

1. ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΩΝ ΚΥΡΙΟΤΕΡΩΝ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΩΝ

ΣΤΙΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ ΤΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ

Πριν προχωρήσουμε στην παρουσίαση των στοιχείων η εισήγηση θα εξετάσει μερικά χαρακτηριστικά που συνδέουν την σημερινή κατάσταση στην ανώτατη και τεχνολογική εκπαίδευση σε σχέση με τις βιβλιοθήκες.

A. Η γενική χρηματοδότηση στο εθνικό της πλαίσιο

1. Η καλύτερευση των διατιθέμενων υπηρεσιών από τις ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών αποτελεί σημαντικό στοιχείο της Ευρωπαϊκής πολιτικής της Κοινότητας. Και αυτή η σημαντικότητα αναφέρεται στην αξιοποίηση όλων των πόρων για την ανασυγκρότηση των ευρωπαϊκών προγραμμάτων κάτω από την πίεση των νέων τεχνολογιών.
2. Στην Ελλάδα ιστορικές αλλαγές στις ΕΒΑΤΙ (νέα προγράμματα σπουδών, συνεχιζόμενη εκπαίδευση, εκπαίδευση εξ αποστάσεως) σε μεγάλο βαθμό χαρακτηρίζουν μια ιστορική κίνηση για την ανάπτυξη σχέσεων μεταξύ των πηγών των βιβλιοθηκών και των εκπαιδευτικών προγραμμάτων.
3. Μια νέα γενιά ακαδημαϊκών απαιτεί αυξημένη επένδυση στον πληροφοριακό τομέα.
4. Ο συνολικός προϋπολογισμός των βιβλιοθηκών σε σχέση με τον προϋπολογισμό των Ιδρυμάτων έχει αυξηθεί τα τελευταία πέντε χρόνια.
5. Τα τελευταία χρόνια υπάρχει μια αυξημένη δραστηριότητα των βιβλιοθηκών στην Ελλάδα ιδιαίτερα σε ότι αφορά στην αγορά εξοπλισμού και νέων ηλεκτρονικών μέσων όπως CD-ROMs και συστήματα αυτοματισμού.
6. Η ετήσια αύξηση των αγορών ιδιαίτερα σε βιβλία έχει κατά μέσο όρο αυξηθεί κατά 30-50% κάτω από τα προγράμματα ΕΠΕΑΕΚ. Ο δανεισμός επίσης αναμένεται με το τέλος του ΕΠΕΑΕΚ να έχει αυξηθεί κατά 50% μ.ό.

Τα παραπάνω στοιχεία βοηθούν στην κατανόηση του διαμορφούμενου πλαισίου για τις ΕΒΑΤΙ. Χαρακτηριστικό είναι πως κάθε προγραμματισμός στις βιβλιοθήκες των Ιδρυμάτων συναντά το ερώτημα 'μετά το ΕΠΕΑΕΚ τι;' Η απάντηση νομίζω πως μπορεί να δοθεί αν γνωρίζουμε ακριβώς τι έγινε κατά την διάρκεια της χρηματοδότησης του ΕΠΕΑΕΚ. Σε αυτή την κατεύθυνση η παρακάτω ανάλυση των δεδομένων θα προσπαθήσει να εργαστεί.

2. ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ ΕΠΕΑΕΚ

ΓΙΑ ΤΟ ΣΥΝΟΛΟ ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΩΝ ΤΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ

**Βιβλιοθήκες Ανώτατων και τεχνολογικών Ιδρυμάτων:
Συνολική χρηματοδότηση από ΚΠΣ**

ΕΚΤ	σε εκατ.	77 ECU
ΕΤΠΑ		12 ECU
Συνολικά		89 ECU
		75% Ευρωπαϊκή συμμετοχή
		25% Εθνική συμμετοχή

> 32 Βιβλιοθήκες Ανώτατων και Τεχνολογικών Ιδρυμάτων (18 Πανεπιστήμια and 14 Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα)

> έχουν:

- περίπου 3 εκατ. τίτλοι βιβλίων
- περίπου 150,000 χρήστες
- περίπου 400 εκπαιδευμένοι βιβλιοθηκάριοι
- περίπου 18,000 τίτλοι περιοδικών

και:

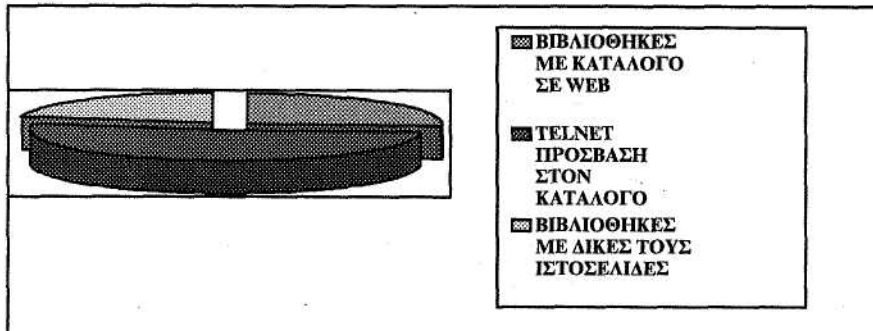
- ένας μικρός αριθμός βιβλιοθηκών λειτουργεί όλες τις υπηρεσίες ενός αυτοματοποιημένου συστήματος βιβλιοθήκης
- στην πλειοψηφία τους οι βιβλιοθήκες χρησιμοποιούν ένα σύστημα αυτοματισμού για την καταλογογράφηση
- όλα τα ανώτατα και ανώτερα τεχνολογικά ιδρύματα είναι συνδεδεμένα με το GUNET

Πρόσβαση στους καταλόγους των βιβλιοθηκών

	ΑΡΙΘΜΟΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΩΝ
Βιβλιοθήκες με κατάλογο στο WEB	5 (15.62%)
TELNET πρόσβαση στο κατάλογο	12 (37.5%)
Βιβλιοθήκες με δικές τους ιστοσελίδες:	6 (18.75%)

ΔΑΠΑΝΕΣ ΑΝΑ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ

Οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες στην Ελλάδα κάτω από το 2^ο Κοινωνικό Πλαίσιο Στήριξης την περίοδο 1996-1999: Το καθοριστικό πλαίσιο για το 2000

ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

(σε εκατ. ECU)		% ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ
3.3	εκπαιδευμένοι βιβλιοθηκάριοι	61.22%
1.3	άλλο προσωπικό για τεχνική υποστήριξη	24.11%
0.4	πληροφορικοί	7.42%
0.23	εξωτερικοί συνεργάτες	4.26%
0.16	εκπαίδευση προσωπικού	2.96%
ΣΥΝΟΛΟ		5.39 εκατ. ECU

Το κόστος για το προσωπικό είναι το μεγαλύτερο στο σύνολο των δαπανών στο ΕΠΕΑΕΚ. Αντίθετα το κόστος για εκπαίδευση του προσωπικού είναι το μικρότερο όλων των δαπανών.

ΣΥΝΟΛΟ 1.83 εκατ. ECU

ΑΓΟΡΑ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ

(σε εκατ. ECU)		% ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ
0.83	αγορά λογισμικού	45.35%
1.0	ηλεκτρονικό υλικό (CD-ROM bibliographic databases, online services)	54.64%

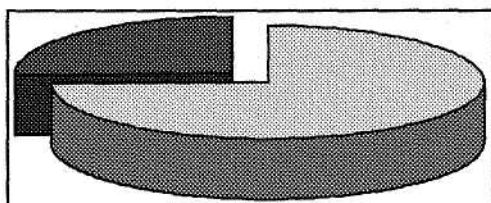
ΣΥΝΟΛΙΚΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ ΓΙΑ ΤΑ ΕΤΗ 1996&1997 ΣΕ ΕΚΑΤ. ECU

12.22, δηλαδή 15.87% του συνολικού ποσού.

Οι τρεις κύριες τάσεις στις βιβλιοθήκες είναι όπως αναφέρονται συνοπτικά παρακάτω:

1. **Αυτοματισμός βιβλιοθηκών**
 2. **Ανάπτυξη συλλογών (νέες αγορές βιβλίων, CD-ROM και περιοδικών)**
 3. **Ανάπτυξη νέων υπηρεσιών για τους χρήστες (δίκτυα CD-ROM)**
- Ο κύριος στόχος είναι η δημιουργία ποιοτικά επαρκώς

Συνολικές δαπάνες για το 1996&1997

δαπάνες για προσωπικό

δαπάνες για τεχνολογίες πληροφόρησης

αυτοματοποιημένων καταλόγων με αγορά νέου λογισμικού και η ολοκλήρωση του αυτοματισμού. Η πρόσβαση στο Internet και η δημιουργία συλλογικού καταλόγου για το κάθε εκπαιδευτικό ίδρυμα φαίνεται πως κυριαρχεί στις βιβλιοθήκες.

Παρ' όλα αυτά ένα κεντρικό θέμα παραμένει η ένταξη της βιβλιοθήκης του εκπαιδευτικού ιδρύματος στους μηχανισμούς μάθησης και έρευνας. Στην Ελλάδα η μακρά ιστορία της κυριαρχίας των ανθρωπιστικών σπουδών έναντι των σπουδών εφαρμογής και τεχνολογίας, άφησε τις βιβλιοθήκες στο περιθώριο των σπουδαστηρίων των καθηγητών. Επίσης η έδρα -καθηγητής - μάθημα δεν άφηνε περιθώρια μαζικής αναζήτησης εναλλακτικής βιβλιογραφίας. Σήμερα ακόμα στα πανεπιστήμια με έντονη αυτή την φυσιογνωμία όπως το Πανεπιστήμιο Αθηνών, είναι δύσκολο να επιτευχθεί η συνύπαρξη του *bios theoretikos* και *bios praktikos*

οριζόμενης από ισχυρή κεντρική βιβλιοθήκη που θα ασκούσε πολιτική στην συγκρότηση της συλλογής, στο πρόγραμμα σπουδών και στις βιβλιογραφικές υπηρεσίες.

Μέσα από μια τέτοια δυναμική συνύπαρξη θα ήταν δυνατή η ενεργοποίηση όλων των εκπαιδευτικών δυνάμεων γύρω από την υπόθεση των βιβλιοθηκών. Η αδυναμία των βιβλιοθηκών να αντλήσουν από τις οικονομικές προϋποθέσεις που τους εξασφάλισε το ΕΠΕΑΕΚ, προέρχεται κυρίως από το γεγονός πως η υπόθεση της στρατηγικής αλλαγής της φυσιογνωμίας τους δεν συναντά τις ανάγκες του συνόλου της εκπαιδευτικής κοινότητας. Έτσι μια βιβλιοθήκη μπορεί να δαπανά το μεγαλύτερο μέρος της χρηματοδότησης για πρόσληψη νέου προσωπικού αλλά η επένδυση σε εκπαίδευση παραμένει πάρα πολύ χαμηλή. Αυτή η αντίφαση δεν μπορεί παρά να ερμηνευτεί από την κοινή πορεία ενός πανεπιστημίου, ισχυρά δέσμιου των γραφειοκρατικών εξουδετερώσεων μιας παραδοσιακά κεντρικής εξουσίας, με τις βιβλιοθήκες που δεν μπορούν να ξεφύγουν από αυτό τον ισχυρό κεντρικό χαρακτήρα των αποφάσεων. Για παράδειγμα ενώ έχουμε ένα πολύ μεγάλο οικονομικό άλμα στις επενδύσεις των βιβλιοθηκών δεν έχουμε το ανάλογο θεσμικό. Οι θέσεις στις βιβλιοθήκες παραμένουν στα πλαίσια της κεντρικής διοικητικής μηχανής, όπως άλλωστε και όλου του πανεπιστημίου. Έτσι ενώ το πανεπιστήμιο καλείται να πρωταγωνιστήσει στις οικονομικό-κοινωνικές αλλαγές, οι μηχανισμοί του παραμένουν εγκλωβισμένοι στις σταθερές διοικητικές εμπλοκές.

Οι βιβλιοθήκες καλούνται να υπερβούν μονοδιάστατα ένα πλαίσιο διοικητικών και εκπαιδευτικών προτεραιοτήτων μόνο με τον οικονομικό συντελεστή των νέων επενδύσεων σε τεχνολογία κυρίως.

Αυτό συνιστά μια σοβαρή εγγενή αδυναμία που η υπέρβαση της θα πρέπει να ακουμπήσει πάνω σε ένα νέο θεσμικό πλαίσιο που μαζί με τις άλλες δυνάμεις του Πανεπιστημίου θα συναντήσει την νέα εποχή. Οι βιβλιοθήκες κάτω από το ΕΠΕΑΕΚ μπορούν να υποστηρίξουν αλλαγές που θα εγγυώνται την λειτουργία μια δυναμικής γνωστικής διαδικασίας με στοιχεία βασικής έρευνας και μεταπτυχιακών σπουδών. Οι μέχρι τώρα επενδύσεις των βιβλιοθηκών αποτελούν την προϋπόθεση ενός νέου πλαισίου λειτουργίας. Οι τεχνολογίες της πληροφόρησης μπορούν να εξασφαλίσουν την κινητήρια δύναμη. Και εδώ έχουν γίνει σημαντικά βήματα. Μπορούν να ολοκληρωθούν με επίκεντρο τους νέους εσωτερικούς κανονισμούς των Πανεπιστημίων

και των βιβλιοθηκών που θα φέρουν στο προσκήνιο νέες λειτουργίες και μια νέα δομή. Θα πρέπει να επιταχυνθεί η επένδυση σε νέες υπηρεσίες κυρίως με χρήση των νέων τεχνολογιών. Η μεγαλύτερη απορρόφηση κονδυλίων θα κρίνει σε μεγάλο βαθμό και την φερεγγυότητα της προοπτικής των βιβλιοθηκών. Η υπέρβαση των προβλημάτων θα πρέπει να στηριχθεί σε ένα δίκτυο επιστημονικό-τεχνικής υποστήριξης των βιβλιοθηκών από τις ίδιες τις βιβλιοθήκες και το προσωπικό τους.